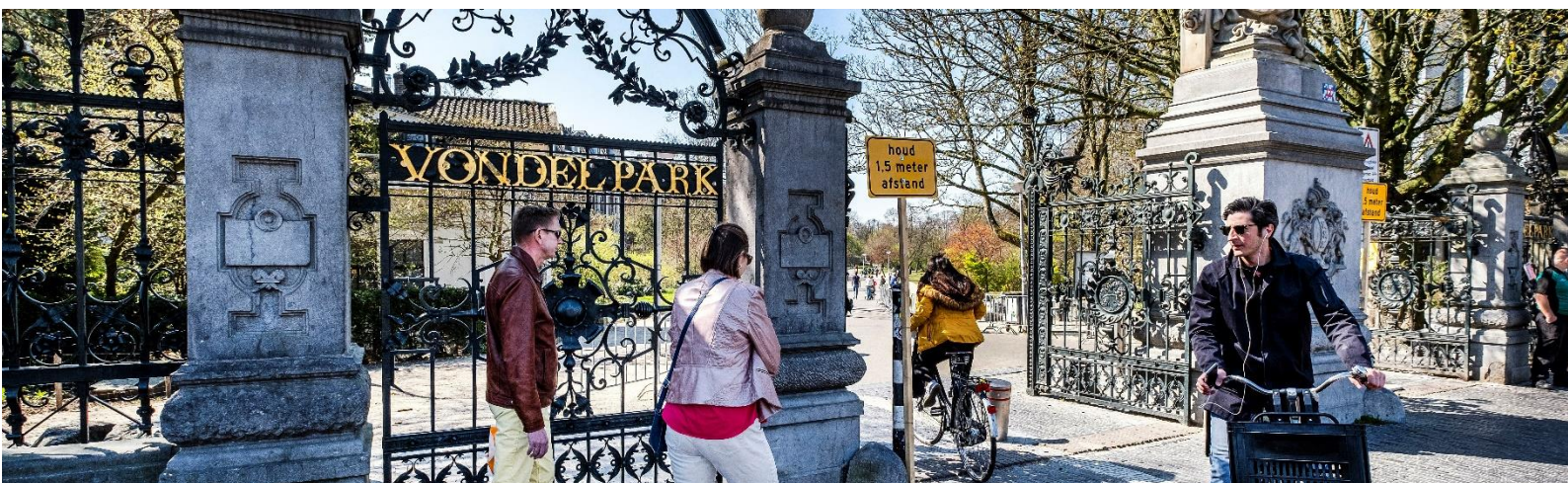

De coronacrisis vraagt om zorgvuldig handelen en democratisch debat

Bericht aan het Parlement

Het coronavirus eist mensenlevens, brengt ernstige gezondheidsschade toe en legt de maatschappij momenteel grotendeels stil. Om de lockdown te versoepelen overweegt de regering de mogelijke inzet van twee soorten apps. Met een 'gezondheidsapp' kunnen burgers hun symptomen monitoren en op afstand begeleid worden. Een 'tracking- en tracing-app' draagt bij aan bron- en contactopsporing, zoals de GGD die normaal gesproken uitvoert.

Maatschappelijke partijen en experts hebben hun zorgen geuit over de betrouwbaarheid en de doelmatigheid van dergelijke corona-apps. Bovendien stuit de ontwikkeling en inzet van deze apps op ernstige principiële bezwaren met betrekking tot publieke waarden en mensenrechten. Deze bezwaren vragen om politieke deliberatie. Het Rathenau Instituut heeft de afgelopen jaren onderzoek gedaan naar de verantwoorde inzet van AI en apps, waaronder in het medische domein. Op basis daarvan geeft het Instituut de Tweede Kamer voor de hoorzitting over de corona-apps vijf overwegingen mee.

Het coronavirus eist een hoge tol van de Nederlandse samenleving – in mensenlevens, in gezondheidsschade, in welvaart en in sociaal contact. De crisis stelt Nederland, en andere landen, voor de uitdaging om de publieke gezondheid te beschermen, de economische schade te beperken en de samenleving als geheel weerbaar te maken: hoe kan de Nederlandse samenleving snel en adequaat reageren op deze virusuitbraak? En hoe kunnen we veilig, en met inachtneming van publieke waarden en mensenrechten, de samenleving weer op gang brengen?

Het kabinet verkent als onderdeel van de aanpak de ontwikkeling van twee corona-apps om, tenminste gedeeltelijk, de lockdown af te bouwen en naar een nieuwe normale situatie te gaan. In die situatie moeten nieuwe uitbraken van het coronavirus voorkomen worden. De vraag die tijdens de hoorzitting voorligt is of, en in hoeverre, de voorgestelde apps hieraan een bijdrage kunnen leveren.

Bij de beantwoording van deze vraag moet bijzondere aandacht uitgaan naar de voorwaarden die gelden in het medische domein, publieke waarden en mensenrechten en het behouden van het vertrouwen en de medewerking van burgers. Dit blijkt uit onderzoeken van het Rathenau Instituut. Ook diverse maatschappelijke organisaties en experts roepen op om deze aspecten helder voor ogen te houden. De regering heeft kenbaar gemaakt bij de ontwikkeling van deze corona-apps de privacy te beschermen.

Het Rathenau Instituut geeft de Tweede Kamer vijf overwegingen mee voor de parlementaire discussie:

1. Versterk de publieke gezondheidsinfrastructuur.
2. Beoordeel de inzet van corona-apps in het kader van publieke gezondheid: niet als de kern van de oplossing, maar als één beleidsoptie.
3. Neem de tijd om de corona-apps zorgvuldig, met aandacht voor alle relevante aspecten, te onderzoeken.
4. Bouw kennis op over de corona-apps, en andere beleidsopties, om richting te geven aan de internationale en Europese beleidsontwikkeling.
5. Handel zodanig dat burgers vertrouwen houden in de aanpak van de coronacrisis.

1. Versterk de publieke gezondheidsinfrastructuur

Om het coronavirus effectief het hoofd te bieden, zal een structurele versterking van de publieke gezondheidsinfrastructuur nodig zijn. We zullen ook over een half jaar, over een jaar, en misschien wel over twee jaar moeten beschikken over de middelen om zowel het coronavirus te bestrijden als de reguliere zorg te organiseren. Dit betekent dat er, onder andere, structureel meer IC-bedden, IC-personeel, beschermingsmiddelen, testcapaciteit en GGD-capaciteit nodig zullen zijn. Deze versterkte infrastructuur vormt het fundament van een weerbare samenleving, en

verdient prioriteit. Het is cruciaal om te voorkomen dat deze infrastructuur bij een toekomstige uitbraak tekort schiet, en met spoed weer opgebouwd moet worden. Het is van belang dat de Tweede Kamer de inspanningen van het kabinet nauwlettend volgt.

2. Beoordeel de inzet van corona-apps in het kader van publieke gezondheid: niet als de kern van de oplossing, maar als één beleidsoptie

Om het virus terug te dringen en de samenleving weer op gang te brengen, is het belangrijk de publieke gezondheidsinfrastructuur aan te vullen met een combinatie van innovaties en maatregelen. Denk aan innovaties zoals nieuwe medische behandelingen, en maatregelen zoals verfijnde 'social distancing-normen' en uitgebreide bevoegdheden van burgemeesters.

Apps kunnen een onderdeel vormen van dit pakket – maar dat is geen onvermijdelijke keuze. Apps vormen niet de kern van de oplossing, maar zijn een beleidsoptie die naast en in samenhang met andere beleidsopties overwogen kan worden. Het gaat erom de combinatie van innovaties en maatregelen te kiezen die effectief is met betrekking tot de publieke gezondheid, en tegelijkertijd mensenrechten en grondrechten niet onder druk zet, en het vertrouwen van de burger behoudt. Het pakket moet proportioneel zijn. Het is gezien de bezwaren die ten aanzien van de apps geuit zijn, de vraag of deze apps aan de eis van proportionaliteit voldoen. Ook de Tweede Kamer kan het kabinet vragen naar de proportionaliteit van de uiteindelijke aanpak.

3. Neem de tijd om de corona-apps zorgvuldig, met aandacht voor alle relevante aspecten, te onderzoeken

Omdat de mogelijkheid bestaat dat apps het contactenonderzoek en de monitoring van patiënten vereenvoudigen en verbeteren, is het belangrijk deze apps te onderzoeken. Het is zaak voor dat onderzoek de tijd te nemen, om recht te doen aan de relevante technische, maatschappelijke, ethische en juridische aspecten. De geschiedenis van digitale innovaties leert dat zorgvuldigheid geboden is en dat er altijd lastige kwesties boven komen drijven. Hoe ga je om met werkgevers die de apps van werknemers in willen zien? Hoe zorg je ervoor dat de dataverzameling daadwerkelijk anoniem is? Bovendien kampen nieuwe digitale toepassingen vrijwel altijd met praktische uitvoeringsproblemen – dit zal ook voor de corona-apps gelden.

Onderzoek van het Rathenau Instituut laat zien dat AI-innovaties vaak technisch onvolkomen zijn, en door onbetrouwbare metingen of beperkte algoritmes geen goed oordeelsvermogen hebben. In het geval van de te ontwikkelen corona-app werd al gewezen op de beperkingen van het bluetooth-signaal. Realisme is op zijn plaats: een betrouwbare en veilige app is niet eenvoudig te ontwikkelen.

Bovendien blijkt uit ons onderzoek dat succesvolle e-health apps voldoen aan specifieke voorwaarden. Bijvoorbeeld dat er sprake is van een behandelrelatie tussen

een patiënt en een arts. Ook voor corona-apps moet uitgezocht worden onder welke voorwaarden burgers de apps vertrouwen en gebruiken. Er zijn kaders nodig voor het uitvoeren en beoordelen van experimenten met de apps. Wie gaan de data verzamelen en analyseren? Wie bepaalt of de werking van de apps voldoende is? Het beantwoorden van al deze vragen zal tijd kosten. Het is te midden van een zeer ingrijpende crisis onverminderd nodig om zorgvuldig na te denken en te handelen, en daarbij burgers, experts en volksvertegenwoordigers te betrekken. De Tweede Kamer kan het kabinet vragen naar de kaders voor de ontwikkeling van de apps, en vragen om bij de evaluatie van de apps betrokken te worden.

4. Bouw kennis op over de corona-apps, en andere beleidsopties, om richting te geven aan de internationale en Europese beleidsontwikkeling

Ook op Europees niveau wordt overwogen apps te ontwikkelen, of die ontwikkeling te coördineren. Het is van belang dat het kabinet, door de apps te laten onderzoeken, voldoende expertise opbouwt om aan deze Europese coördinatie richting te geven. Ook over de betekenis van immuniteit en vaccinatie moeten internationale afspraken gemaakt worden. Wanneer kunnen personen zich weer vrij verplaatsen?

Maar er speelt ook een ander belang. Juist in de coronacrisis staan democratische en autocratische denkbeelden en oplossingen tegenover elkaar. Het kabinet is geïmmiteerd aan publieke waarden en zet het belang van mensenrechten en democratische rechten van burgers centraal. Het is cruciaal dat Europa erin slaagt om een proportioneel en democratisch antwoord te geven op dit virus, dat onze gedeelde publieke waarden versterkt. De Tweede Kamer kan het kabinet vragen om inzicht te geven in de ontwikkelingen op internationaal en Europees niveau.

5. Handel zodanig dat burgers vertrouwen houden in de aanpak van de coronacrisis

Bij het bestrijden van een epidemie staat menselijk gedrag centraal, en speelt de burger een belangrijke rol. Van burgers wordt bijvoorbeeld verwacht dat ze afstand houden, regelmatig hun handen wassen, in de elleboog hoesten en alleen boodschappen doen. Dit vraagt veel van burgers, en de onderlinge solidariteit in de samenleving. Daarom is het essentieel dat burgers vertrouwen houden in de overheid, de kennis en het advies van experts, en technologie.

Ondermijning van dat vertrouwen zet het succes van iedere aanpak op het spel. De afgelopen weken is veel geleerd en nog meer afgeleerd. Burgers vormen het sociaal kapitaal waarmee Nederland de coronacrisis aanpakt. Net als onze gezondheid is ook dat sociaal kapitaal kwetsbaar. Apps hebben alleen zin als ze burgers echt helpen, hun goede gewoontes ondersteunen en geen schijnveiligheid creëren.

Onderliggende publicaties van het Rathenau Instituut

[Waardevol digitaliseren - Hoe lokale bestuurders vanuit publiek perspectief mee kunnen doen aan het 'technologiespel'](#)

[Doelgericht digitaliseren – Hoe Nederland werkt aan een digitale transitie waarin mensen en waarden centraal staan](#)

[Gezondheid centraal – Zorgvuldig data delen in de digitale samenleving](#)

[Zo brengen we AI in de praktijk vanuit Europese waarden](#)

[Rathenau.nl](#)